

DERS ÖZETİ • 3. TEMA: ANLAMIN YAPI TAŞLARI

Anlamin Yapı Taşları

Bu tema, **hikâye, şiir ve gezi yazısının** anlamı hangi parçalarla kurduğunu inceler; belgesel izleme ve **infografik** hazırlamayla tamamlanır.

1 Hikâye

- Düzyazıyla yazılan kısa anlatı türüdür.
- Yapı taşları: olay, kişi, zaman, mekân.
- Olayı aktaran anlatıcı da yapı taşıdır.
- Ben diyen anlatıcı olayın içindedir.

2 Şiir ve Ahenk

- Ölçü: hece sayısı ya da ses düzeni uyumu.
- Kafiye: dize sonlarındaki ses benzerliği.
- Redif: aynı görevdeki ek ya da kelime tekrarı.
- Önce redifi ayır, sonra kafiye bul.

3 Gezi Yazısı

- Gezilen yeri, insanları, kültürü anlatır.
- Gözlem ve betimlemeye dayanır.
- Genellikle birinci kişiyle yazılır.
- Anıdan farkı: merkezde olay değil yer var.

4 Mekân Karşılaştırma

- Metindeki mekânın anlatılışını not al.
- Çevrenden benzer bir mekân seç.
- Ölçütler: görünüş, işlev, duygu.
- Giriş, karşılaştırma, sonuç sırasını izle.

5 Belgesel ve Infografik

- Belgesel gerçek konuları anlatan çok modlu metindir.
- Görüntü, ses ve yazı birlikte anlam kurar.
- Infografik bilgiyi ikon ve kısa metinle özetler.
- Adımlar: konu, bilgi seç, cümle ve ikon, sırala.

Hikâye, Şiir ve Gezi Yazısı Karşılaştırması

Tür	Yazım biçimi	Temel yapı taşı	Amaç
Hikâye	Düzyazı	Olay örgüsü ve anlatıcı	Olayı yaşatarak anlatmak
Şiir	Dize ve kıta	Ölçü, kafiye, redif, söz sanatları	Duyguyu etkili aktarmak
Gezi yazısı	Düzyazı	Gözlem ve betimleme	Gezilen yeri tanıtmak
Belgesel	Görüntü, ses, yazı	Gerçek bilgi ve görüntü	Bir konuyu derinlemesine anlatmak
Infografik	İkon, grafik, kısa metin	Seçilmiş kısa bilgiler	Bilgiyi tek bakışta özetlemek

ÇÖZÜMLÜ ÖRNEKLER

Anlamanın Yapı Taşları: adım adım 5 örnek

ÖRNEK 1 TÜR TANIMA

"Taş köprüyü geçerken suyun sesi kulaklarımızı doldurdu; damlarda kırmızı biberler kuruyordu." Parça hangi türdendir?

- 1 Metin düzyazıdır, şiir değildir.
- 2 Merkezde olay değil gezilen köy vardır.
- 3 Ses ve renk betimlemeleri gözleme dayanır.

Cevap: Gezi yazısı

ÖRNEK 2 KAFİYE VE REDİF

"Bahçede açtı güller / Dalda öttü bülbüller" dizelerinde kafiye ve redifi bulun.

- 1 Dize sonları: güller, bülbüller.
- 2 "-ler" çokluk eki aynı görevde: redif.
- 3 Kalan "gül" ve "bülbul"de ortak ses "ül".

Cevap: Redif: -ler, kafiye: ül

ÖRNEK 3 HİKÂYE ÖGELERİ

"Yağmur başladığında Can, durakta tek başına bekliyordu. Şemsiyesini unuttuğunu fark etti." Ögeleri gösterin.

- 1 Kişi: Can. Mekân: otobüs durağı.
- 2 Zaman: yağmurun başladığı an.
- 3 Olay: şemsiyeyi unuttuğunu fark etmesi.

Cevap: Anlatıcı olayın dışında, "o" diye anlatıyor.

ÖRNEK 4 MEKÂN KARŞILAŞTIRMA

Hikâyedeki eski çarşığı mahallendeki pazarla üç ölçüte göre karşılaştır.

- 1 Görünüş: taş sokaklar ve tenteli tezgâhlar.
- 2 İşlev: ikisi de alışveriş yeridir.
- 3 Duygu: çarşı nostalji, pazar canlılık verir.

Cevap: Benzer işlev, farklı görünüş ve duygu

ÖRNEK 5 INFOGRAFİK

Arıların bal yapışını anlatan bir belgeseli infografiğe nasıl dönüştürürsün?

- 1 Ana konu: arıların bal yapma süreci.
- 2 Bilgiler: nektar toplama, taşıma, saklama.
- 3 İkonlar: çiçek, arı, petek; süreç sırası.

Cevap: Üç kutulu, süreç sıralı infografik

MİNİ TEST

Anlamanın Yapı Taşları: 10 soruda kendini dene

Ad Soyad:

Tarih:

Doğru / Yanlış:

1. Hikâyenin yapı taşlarından biri hangisi değildir?

- A) Redif B) Olay
C) Mekân D) Anlatıcı

2. Gezilen yeri gözlem ve betimlemeyle anlatan tür hangisidir?

- A) Hikâye B) Gezi yazısı
C) Şiir D) Haber

3. Dize biçiminde yazılan ve ahenk unsurlarına dayanan tür hangisidir?

- A) Gezi yazısı B) Hikâye
C) Şiir D) Belgesel

4. “Kırlarda koşan atlar / Gökte uçan kanatlar” dizelerinde kafiye hangisidir?

- A) -lar B) koşan
C) uçan D) at

5. Dize sonlarında aynı görevde tekrarlanan ek ya da kelimeye ne denir?

- A) Redif B) Kafiye
C) Ölçü D) Kıta

6. Gezi yazısını anıdan ayıran temel özellik hangisidir?

- A) Düzyazı olması
B) Merkezde gezilen yerin olması
C) Birinci kişiyle yazılması
D) Gerçek olması

7. Gezi yazısında hangisi beklenmez?

- A) Gözlem B) Betimleme
C) Ölçü ve kafiye D) Gezilen yer

8. Belgesel neden çok modlu metin sayılır?

- A) Kurmaca olduğu için
B) Kısa olduğu için
C) Yalnız yazı kullandığı için
D) Görüntü, ses ve yazıyı birlikte kullandığı için

9. Belgeseli infografiğe dönüştürürken ilk adım hangisidir?

- A) İkon seçmek B) Ana konuyu bulmak
C) Renk seçmek D) Bilgileri sıralamak

10. İnfografik hazırlarken hangisi doğru bir tercihtir?

- A) Uzun paragraflar yazmak
B) Her kutuya çok bilgi koymak
C) Her kutuya tek bilgi koymak
D) İkon kullanmamak

Cevap anahtarı

1. A · Redif şiirde bir ahenk unsurudur.

3. C · Şiir dize ve ahenk unsurlarıyla kurulur.

5. A · Aynı görevdeki ek veya kelime tekrarı rediftir.

7. C · Ölçü ve kafiye şiire aittir.

9. B · Konu belirlenmeden bilgi seçilemez.

2. B · Gezi yazısı gezilen yeri merkeze alır.

4. D · Redif -lar ayrılınca ortak “at” sesi kalır.

6. B · Anıda merkezde yaşanan olay vardır.

8. D · Birden fazla anlatım aracı kullanır.

10. C · İnfografik tek bakışta anlaşılmalıdır.

Konunun tam anlatımı ve daha fazla soru:

tahtaapp.com/blog/dersler/9-sinif-edebiyat-3-tema-anlamin-yapi-taslari-konu-anlatimi